

УДК 336.1

Ротар Анна Євгенівна

студентка кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Ротарь Анна Евгеньевна

студентка кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества

Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Rotar Anna

Student of the Department of Public and Corporate Finance and Financial Intermediation of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Науковий керівник:

Лютік Оксана Мирославівна

асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецького Національного університету імені Юрія Федьковича

Научный руководитель:

Лютик Оксана Мирославовна

ассистент кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества

Черновицкого Национального университета имени Юрия Федьковича

Scientific adviser:

Lyutyk Oksana

Assistant Professor of Public Finance and Corporate Finance and Financial Intermediation Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ

РЕАЛИЗАЦИЯ ПОЛИТИКИ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ МЕСТНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИХ ФИНАНСОВОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ

REALIZATION OF THE POLICY OF DECENTRALIZATION OF LOCAL AUTHORITIES IN THE CONDITIONS OF THE PROVISION OF THEIR FINANCIAL PERSONALITY

Анотація. В статті досліджено особливості реалізації процесів децентралізації в Україні та формальну оцінку результативності впливу реформи міжбюджетних відносин на доходну частину бюджету міста Чернівці на основі аналізу звітності про бюджет та фінанси міста Чернівці. Розглянуто позитивні та негативні наслідки бюджетно-податкової реформи в Україні. На основі проведеного аналізу, сформовано шляхи вирішення проблем економічного зростання територій та пріоритетні напрямки фінансової політики органів місцевого самоврядування. Встановлено, що ефективна фінансова політика органів місцевого самоврядування має бути спрямована на створення сприятливих умов для стійкого соціально-економічного розвитку територій, формування нових, адаптованих до сучасних реалій, об'єднаних територіальних громад за умов децентралізації бюджетних відносин та з урахуванням особливостей економіко-політичної ситуації в країні.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, місцеве самоврядування, доходи місцевих бюджетів, бюджетна система.

Аннотация. В статье исследованы особенности реализации процессов децентрализации в Украине и формальную оценку результативности влияния реформы межбюджетных отношений на доходную часть бюджета города Черновцы на основе анализа отчетности о бюджете и финансы города Черновцы. Рассмотрены положительные и отрицательные последствия бюджетно-налоговой реформы в Украине. На основе проведенного анализа, сформированы пути решения проблем экономического роста территорий и приоритетные направления финансовой политики органов местного

самоуправления. Установлено, что эффективная финансовая политика органов местного самоуправления должна быть направлена на создание благоприятных условий для устойчивого социально-экономического развития территорий, формирование новых, адаптированных к современным реалиям, объединений территориальных общин в условиях децентрализации бюджетных отношений и с учетом особенностей экономико-политической ситуации в стране.

Ключевые слова: бюджетная децентрализация, местное самоуправление, доходы местных бюджетов, бюджетная система.

Summary. In the article the peculiarities of the implementation of decentralization processes in Ukraine and the formal assessment of the impact of the intergovernmental fiscal reform on the revenue part of the budget of the city of Chernivtsi on the basis of the analysis of the reporting on the budget and finances of the city of Chernivtsi are explored. Positive and negative consequences of fiscal reform in Ukraine are considered. On the basis of the conducted analysis, the ways of solving problems of economic growth of the territories and priority directions of financial policy of local self-government bodies are formed. It is established that effective financial policy of local self-government bodies should be aimed at creating favorable conditions for sustainable socio-economic development of territories, the formation of new, adapted to the present realities, associations of territorial communities in the conditions of decentralization of budget relations and taking into account the peculiarities of the economic and political situation in country.

Key words: budget decentralization, local self-government, local budget revenues, budget system.

На сьогоднішній день пріоритетним напрямом розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня благополуччя кожного окремого громадянина. Згідно з досвідом розвинутих європейських країн, досягнення даної мети можливе лише за умов якісного державного управління, котре посилює демократичні інститути, ліквідує нерівність можливості доступу до суспільних благ, підвищує якість суспільних послуг і рівень життя населення.

Проблема реалізації політики фінансової децентралізації є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Бондарук Т. Г. [3], Деркач М. І. [5], Кириленко О. П. [8], Кравченко В. І. [7]. Разом з тим спостерігається певна фрагментарність досліджень проблематики теоретичних, еволюційних аспектів фінансової децентралізації, бюджетного федералізму в контексті територіального розвитку.

Мета статті — дослідити особливості реалізації та спрямованість процесів децентралізації в Україні та здійснення формальної оцінки ефективності реалізації фінансової децентралізації на місцевому рівні, аналіз впливу реформи міжбюджетних відносин на дохідну частину бюджету міста Чернівці, визначити специфіку та потенціал впливу на стимулювання розвитку територіальних громад в Україні.

В умовах ринкових перетворень актуальною є тенденція до децентралізації у державному управлінні, в результаті чого виконання певного ряду повноважень передається місцевим органам влади. Так, фінансова децентралізація дозволяє збалансувати механізми надання суспільних послуг з потребами та уподобаннями місцевих громад та жителів, підвищує рівень відповідальності місцевих органів за виконання відповідних функцій та ступінь ефективності діяльності державного сектору в цілому через запровадження елементів конкуренції.

Для того, щоб місто, регіон та область були здатними забезпечити виконання своїх завдань, вони

повинні володіти відповідним обсягом фінансових ресурсів, які дадуть змогу використовувати ці ресурси на задоволення власних потреб. Основним у такому випадку виступає принцип самостійності, спрямований на коректне та збалансоване формування місцевих бюджетів. Оскільки громада є територіальною основою для створення та діяльності органів місцевого самоврядування, податковий потенціал бере активну участь. Ймовірно, що формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавствах, але й у територіальних розмірах громад, районів і регіонів [2].

В сучасних соціально-економічних умовах реалізація завдань фіскальної децентралізації потребує формулювання нових підходів щодо визначення місця міжбюджетних відносин в бюджетній системі держави, упорядкування складу діючих міжбюджетних трансфертів або запровадження нових видів інструментів міжбюджетного регулювання.

До ключових напрямів здійснення бюджетної децентралізації, які визначаються необхідністю усунення недоліків та вирішення проблем діючої моделі міжбюджетних відносин, слід віднести такі:

1. Зниження якості публічних послуг, зумовлене недостатнім фінансовим забезпеченням органів місцевого самоврядування для виконання делегованих повноважень та тенденцією до зменшення його обсягу впродовж останніх років (наприклад, якщо забезпеченість делегованих повноважень в 2010 році складала 88,8%, то в 2012 р. аналогічний показник зменшився до 80,7%, а в 2013 р. — до 80,2%). Для забезпечення стабільного виконання делегованих державою повноважень щорічно спрямовується частка власних ресурсів від реалізації самоврядних повноважень, покладених на них законодавством (від 25,6% в 2010 році до 38,7% в 2013 р.).

2. Низький рівень фінансово-ресурсної бази органів місцевого самоврядування для реалізації

власних повноважень. В Україні частка видатків місцевих бюджетів на реалізацію власних повноважень є найменшою серед країн Європи. Якщо в структурі видатків місцевих бюджетів видатки на власні повноваження в Польщі складають 26,6%, Латвії — 34,2%, Словаччині — 31,6%, то в Україні аналогічний показник становить всього 9,2%.

3. Зниження рівня бюджетної забезпеченості на утримання і розвиток місцевої інфраструктури. В розрахунку на одного жителя в Україні цей показник складає 448 грн. і є найнижчим серед країн Європи.

4. Зростання дефіциту місцевих бюджетів через неякісне бюджетне планування на центральному рівні та пов'язане з цим погіршення якості надаваних органами місцевого самоврядування публічних послуг. Зокрема, в 2013 році 472 із 692 місцевих бюджетів (більше 68%), що мають прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом, не виконали розрахункові 4 показники Міністерства фінансів України, а обсяг кредитної заборгованості органів місцевого самоврядування складає більше 9,8 млрд грн.

5. Обмеження можливості органів місцевого самоврядування розпоряджатися своїми коштами через блокування їх в системі Державного казначейства України.

Як уже зазначалося вище, першим кроком на шляху фінансової децентралізації було формування дохідної частини місцевих бюджетів на 2015 р. на новій основі.

Міжбюджетних трансфертів отримано 875,6 млн грн., питома вага яких в обсязі загального фонду міського бюджету м. Чернівців склала 48,9%, що на 4,8% менше, ніж у 2015 році (рис. 2.).

Порівняно з минулим роком сума міжбюджетних трансфертів загального фонду міського бюджету м. Чернівців, збільшилась на 157,8 млн грн., а саме, за рахунок субвенцій на соціальний захист населення (+165,1 млн грн.), освітньої субвенції (+6,1 млн грн.) та отриманої у 2016 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у сумі 31,7 млн грн.).

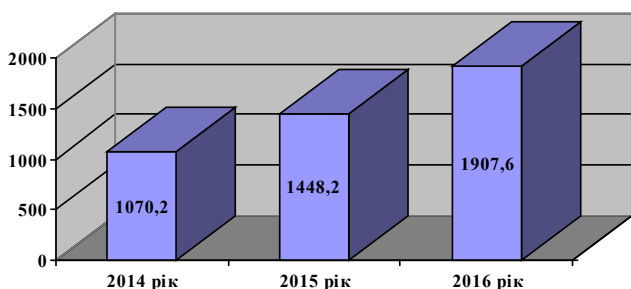

Рис. 1. Динаміка надходжень дохідної частини міського бюджету міста Чернівців за 2014–2016 роки
Джерело: складено автором на основі джерела [1].

До загального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) надійшло 916,7 млн грн., що складає 106,4% до уточнених планових показників на 2016 рік, понад план отримано 55,3 млн грн. Порівняно з минулим роком надходження зросли на 297,9 млн грн. або 48,1%.

Серед доходів загального фонду міського бюджету у 2016 році найбільша питома вага належала податку на доходи фізичних осіб — 46,6% (427,6 млн грн.), платі за землю — 15,2% (139,4 млн грн.), акцизному податку — 14,9% (136,4 млн грн.), єдиному податку — 12,0% (110,2 млн грн.), платі за розміщення в установах банків тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів — 4,4% (40,5 млн грн.), надходженням від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності — 2,7% (25,2 млн грн.), податку на прибуток підприємств та частині чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до місцевого бюджету — 1,1% (9,4 млн грн.).

До спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) за 2016 рік надійшло 115,3 млн грн. або 116,6% до уточнених планових показників з врахуванням кошторисних призначень по власних надходженнях бюджетних установ на рік, перевиконання склало 16,4 млн грн. Порівняно з минулим роком надходження зросли на 33,2 млн грн. або 40,5%.

Серед платежів спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без трансфертів) найбільшу питому вагу займали: власні надходження бюджетних установ — 49,0% (56,5 млн грн.), кошти від продажу землі — 20,2% (23,3 млн грн.), кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту — 19,2% (22,1 млн грн.), надходження до цільового фонду, створеного міською радою — 8,4% (9,7 млн грн.), надходження коштів від відчуження майна комунальної власності — 2,6% (3,0 млн грн.) [1].

Отже, проведений аналіз дозволив дійти висновків, що все ще присутня значна недостатність фінансових ресурсів місцевого самоврядування та неможливість вирішувати належним чином проблеми територіальних громад, що гальмує розвиток територій, адже левову частку в доходах місцевих бюджетів займають офіційні трансферти з державного бюджету, що свідчить про обмежену самостійність органів місцевого самоврядування, їх фінансову залежність від держави.

Висновки. Переважна більшість вітчизняних науковців вважають, що оптимальними шляхами вирішення проблем економічного зростання територій та пріоритетними напрямками фінансової політики органів місцевого самоврядування є [6, с. 52]:

1. Підвищення добробуту і поліпшення якості життя населення;
2. Залучення інвестицій на територію громади за рахунок формування сприятливого інвестиційного клімату;

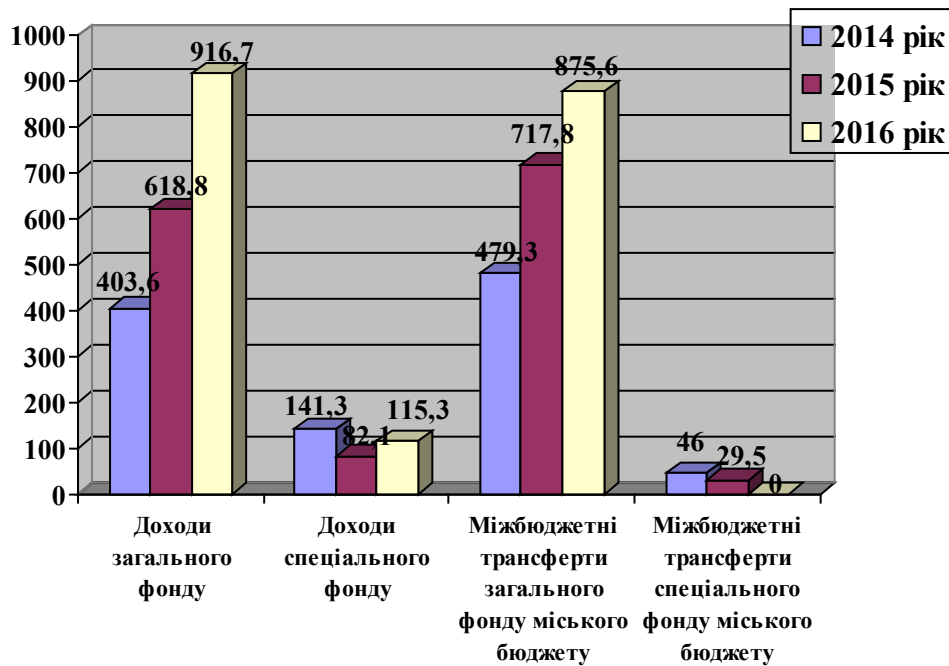

Рис. 2. Надходження дохідної частини міського бюджету міста Чернівців за 2014–2016 роки
Джерело: складено автором на основі джерела [1].

3. Забезпечення і підтримка сталого зростання економіки регіону;

4. Надання фінансової та матеріальної допомоги малому та середньому бізнесу, пільгове оподаткування, організація пожертвувань і добровільних внесків для створення підприємств з обслуговування соціально-економічної інфраструктури;

5. Формування ділової інфраструктури з наданням якісних інформаційних, аудиторських, юридичних, консалтингових послуг.

Отже, ефективна фінансова політика органів місцевого самоврядування має бути спрямована на створення сприятливих умов для стійкого соціально-економічного розвитку територій, формування нових, адаптованих до сучасних реалій, об'єднань територіальних громад за умов децентралізації бюджетних відносин та з урахуванням особливостей економіко-політичної ситуації в країні.

Література

1. Звіт про бюджет та фінанси міста Чернівці за 2014–2016 рр.
2. Короткий огляд реформи місцевого самоврядування та територіальної влади в Україні [Електронний ресурс] / Інститут громадянського суспільства. — Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/korotkuj-oglyad-reformy-mistseвого-sam/>
3. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні / Бондарук Т. Г.; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. — К.: 2009. — 608 с.
4. Видіборець А. П. Критеріальні ознаки ефективності фінансової політики місцевих органів влади / А. П. Видіборець // Інноваційна економіка. — 2013. — № 9(47). — С. 93–99.
5. Деркач М. І. Аналіз наслідків трансформації бюджетного кодексу України для місцевих фінансів / М. І. Деркач, М. В. Литвин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2011. — № 1(11). — С. 22–28.
6. Долженко І. І. Теоретико-методичні підходи до формування фінансової політики місцевого самоврядування / І. І. Долженко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2011. — Вип. 168, ч. 2. — С. 238–243.
7. Кравченко В. І. Концептуальні засади реформи міжбюджетних відносин в Україні / В. І. Кравченко // Наукові праці НДФІ. — 1999. — № 7. — С. 3–10.
8. Місцеві фінанси: підручник / [О. Р. Квасовський, А. В. Лучка, Б. С. Малиняк та ін.] / За ред. О. П. Кириленко. — К.: Знання, 2006. — 677 с.